

Nicolae Coande și „amprentele vocalice” ale „ființei scriitorului”

– *Celălalt capăt*

Prof. dr. Nicoleta IFRIM
Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați

Abstract: *The study focuses on the confessing strategies carried out by different writers by means of which each intellectual tells his own story about the Romanian contemporary literary climate.*

Keywords: *confession, narrative interview, post-December Romanian literature.*

Gândit ca modalitate confesiv-discursivă de proiecție a ipostazelor multiple ale profilului intelectualului român postdecembrist, volumul de interviuri *Celălalt capăt* coordonat de Nicolae Coande include dialogurile publicate, între anii 2001 și 2003, în suplimentul de cultură al ziarului *Cuvântul Libertății* din Craiova. Aflăte „sub semnul a ceea ce un eseist, Homi L.Bhaba, numea *dorința noastră de a fi autentici*” (Coande, 7), dialogurile definesc o încercare asumată de explorare a peisajului literar postdecembrist, căreia i-au dat curs „personalități ale culturii românești, unele deja exilate, dar atente în continuare la realitatea profundă a unei națiuni care își afirmă, cu singurul orgoliu adevărat, identitatea prin cultură (...). Am căutat, spre deosebire de alți *vânători* de interviuri (*Cu pușca după zmei*, cum sună titlul unei cărți a lui Andrei Pandrea) să dialoghez și cu scriitori mai tineri, mai puțin celebri, dar nu mai puțin autentici și valoroși în ceea ce scriu, iar în unele ocazii am putut lua interviuri unor oameni de cultură străini (John Elsom – Anglia, Marco Lucchesi – Brazilia).” (Coande, 7) „Convins de faptul că pluralitatea vocilor face posibilă armonia într-o lume unde tirania monologului duce sigur la cacofonie” (Coande, 7), autorul interviurilor își legitimează coerent strategiile de coagulare din economia volumului, plasând „intervievații în paginile cărții în funcție de un sentiment al afinităților de mine deduse, care mi s-a părut mai expresiv decât ordonarea cronologică inițială. În fond, felul în care am descoperit cu mult timp înainte de ce Dorin Tudoran poate sta bine alături de Vladimir Tismăneanu, sau Matei Vișniec de Mircea Iorgulescu, contează mai mult decât faptul că George Popescu este craiovean, ca și Sergiu Ioanicescu. Primul este mult mai apropiat de *poietica* lui Marin Mincu decât tânărul eseist rebel despre care Ștefan Augustin Doinaș scria la apariția cărții sale de debut că reprezintă *o promisiune a*

noului moralism românesc. Felul în care am văzut eu proximitățile scriitorilor prezentați aici ține, poate, de un fel de șah orb pe care-l joc de mai mulți ani de când îi citesc și îi gândesc pe acei scriitori: e felul meu de a confunda *Regele* cu *Nebunul* în arta șarjării și a replierii care este lupta litearturii cu ea însăși.” (Coande, 7-8) În acest mod, declară N.Coande „ceea ce ne spune ulterior un autor trebuie să beneficieze de prezumția de... veracitate. Nu că n-ar spune adevărul despre sine și despre cei cu care a venit cândva în contact, dar acela este un adevăr particular deja topit în opera sa. Cred că toate interviurile, dialogurile nu sunt decât amprente vocalice ale unei ființe deja sonoră, deși invizibilă. Ființa scriitorului...” (Coande, 8).

Volumul – plasat pe structura generică a interviului narativ - debutează, semnificativ, cu interviul luat Irinei Mavrodin, orientat tematic asupra „necesității unei disocieri: între autor și omul care este autorul. (...) Unde trebuie situate toate aceste lucruri pe care un autor le spune despre sine din perspectiva omului care este? (...) Receptarea unei opere poate fi modificată prin faptul că omul care este autorul intervine, încercând să-i schimbe cursul prin comentariile lui? Are vreo importanță faptul că aproape în fiecare interviu eu spun că poezia, eseul și traducerea își au pentru mine originea în același *punct central* și că traducerea nu m-a perturbat în scrierea poeziei și eseului, ci dimpotrivă? Pot asemenea aserțiuni ale mele să modifice în vreun fel imaginea mea așa cum apare ea în ochii criticii și ai cititorului în general? Pot ele lupta cu succes împotriva notorietății traducătoarei, care dezechilibrează sau chiar minează receptarea mea ca poetă și eseistă? Eu cred că nu. Și totuși, continui să dau interviuri. De la om la om. Și nu de la autor la om. Spunându-mi omeneștile neliniști, frământări, nemulțumiri cu privire la ceea ce sunt întrebată despre autoarea Irina Mavrodin.” (Coandă, 10-11) De la specificul identității biografice vs celei scripturale, într-o echilibrată proximitate, revine în discuție cea stigmatizant-colectivă, aparținând unei românități periferice surprinse de către Ana Blandiana: „Obsesia Nobelului este o formă de provincialism și, pentru români, un tip de fixație care se înscrie în linia obișnuinței noastre maladive de a aștepta totul de la alții, de la libertate și bunăstare până la recunoaștere. Unele din motivele pentru care românii nu au un Nobel pentru literatură (pentru că obsesia se exercită mai ales aici) și de noi înșine: 1) suntem un popor care n-am avut talentul punerii în lumină a valorilor pentru simplul motiv că n-am crezut niciodată noi înșine suficient în ele; 2) niciodată un român nu vorbește bine de un alt român, iar dacă asistă la elogiul făcut de un străin unui alt român, va găsi întotdeauna o replică suficient de picantă pentru a anihila lauda. 3) niciodată, în

nici o epocă, statul român nu a considerat că trebuie să aloce sume importante reprezentativității diplomatice și culturale, iar atunci când cineva ca Titulescu a făcut-o, a fost atacat cu înverșunare până a fost doborât. (Nu vreau să spun prin asta că Nobelul se câștigă cu bani, cu bani se construiește pedestalul pe care trebuie înălțată imaginea unui popor pentru a fi văzut de ceilalți.)” (Coande, 37-38).

Pentru Vasile Baghiu, problema reprezentativității cultural-literare a spațiului românesc rămâne încă dilematică, deoarece „unii dintre scriitorii români sunt sincroni cu Europa, alții au rămas însă în urmă, într-un fel de plăpumioară în care le e cald și bine. Ba se mai și mândresc cu acest lucru, că doar sunt români...Nu cred că se pune problema să scriem ca scriitorii nemți, francezi, englezi, să fim adică preocupați în mod obsesiv de sincronizare, să le prelăm temele și să le imităm stilul, ci mai ales să oferim Europei ceva care să intereseze Europa întreagă, lumea întreagă, nu numai România. (...) Provincialismul unei mari părți a literaturii noastre este expresia lipsei de deschidere către lume a autorilor ei, care este la rândul ei expresia lenei noastre mioritice. (...) În loc să ne plângem că nu suntem recunoscuți (când ar trebui mai întâi să ne recunoaștem noi pe noi înșine), ar trebui pur și simplu să trecem la treabă. Ce înseamnă asta? Înseamnă să ne traducem textele, singuri sau cu ajutorul altora, mai bine sau mai prost, dar să le traducem, să batem la porțile editurilor europene, să intrăm în legătură cu lumea liberă.” (Coande, 58-59). În acest sens, Vasile Baghiu trasează liniile unui proiect personal – „o revistă de literatură română contemporană cu texte traduse sau scrise direct în limba engleză. Dacă nu voi reuși eu să fac acest lucru, cum îmi îngădui să visez prea mult deseori, aș fi fericit dacă altcineva ar prelua ideea și ar pune-o în practică.” (Coande, 59). Aceasta legitima „deprovincializarea și afirmarea noastră ca scriitori români în lume”, susținând „eforturile noastre individuale ca scriitori care, în mod natural, vrem să fim citați de cât mai mulți oameni aparținând unor culturi diferite.” (Coande, 59-60).

Tema identității literare românești se juxtapune, deseori, temei autorului, cel care, provocat să răspundă dilemelor existente în peisajul literar postdecembrist, inserează discursului său confesiv filonul autobiografic care explicitează și amplifică, în egală măsură, proiecția identitar-colectivă. Astfel debutează interviul cu Gh.Grigurcu, marcat de o nostalgie a Memoriei individuale: „Năucit de contactul cu Capitala, rătăceam pe străzi în căutarea urmelor aievea ale legendei literare pe care o cunoșteam din cărți. Deși în calitate de studenți privilegiați (eram un soi de pepinieră ideologică, lucru de

care habar n-aveam când am intrat pe porțile Școlii de literatură, plin de speranțe pe cât de irepresibile, pe atât de naive), participam la ședințele Uniunii Scriitorilor și la cele ale Academiei, nu mă mulțumeam cu atât. În fiecare ceas liber mă avântam în căutarea îmbătătorului necunoscut care era fața existențială a universului literar.” (Coande, 63). Mitologia identitară oglindind profilul „redutabilului polemist” – cel care analizează cu aciditate productivă epoci și scriitori – transpare în analiza tranșantă a „maculațiilor politic” din „obsedantul deceniu”: „Recunoscând talentul expresiv al autorilor munteni pe care i-ați pomenit (le-am putea asocia pe T.Arghezi, G.Călinescu, Camil Petrescu, strămoșul lor fiind cronicarul Radu Popescu), nu putem să nu contestăm totodată mentalitatea lor politică (sau, mă rog, *apolitică*), schimbăcioasă, conjuncturală. De ce să ne ascundem după deget? Cu toții au servit personajele și cercurile politice la putere, au avut o conduită civică dar și literară zigzagată, au ținut și au obținut beneficii de carieră. A admite asemenea realități nu înseamnă a le nega valoarea literară, adesea de excepție, ci doar de a o situa în câmpul dialectic pe care însăși natura ei o reclamă. Vârfuri ale esteticului (nu toți!), autorii în chestiune n-ar putea funcționa ca pilde ale eticului (ne referim nu la un normativ etic abstras, ci la unul immanent operei, a cărui încălcare îi știrbește indiscutabil semnificația). Nu întâmplător, din rândul lor, se înalță câte o compensație strâmbă, câte o pildă falsă ce le oglindește insuficiența, bunăoară cea a lui Marin Preda, proclamat drept un purtător de stindard al moralității, el, slujitorul plin de sârg al *realismului socialist*, el, scriitorul devotat până la sfârșitul zilelor sale sistemului comunist căruia i-a adus obiecții periferice și care l-a răsplătit din plin cu funcții, onoruri, bani.” (Coandă, 74) O astfel de ideologie critică vehement asumată de către Grigurcu, care îmbracă în haine est-etice un profil identitar scriitoricesc al intelectualului „sub Istorie”, profund ancorată în realitatea literară a peisajului contemporan, oglindește, prin ricoșeu, o miză personală contardictorie – pentru Grigurcu, actul critic implică amplitudine ascetică și anonimă, o „voluptate” a spiritului „eliberat de servituțile materiei, care se degustă pe sine cu seninătate, într-o zonă în care personalitatea și impersonalitatea nu se mai înfruntă, ci se amestecă misterios...” (Coande, 75).

Pentru Liviu Ioan Stoiciu, „românul trăiește într-o perpetuă tranziție, hăituit de un destin sucit” (Coandă, 82), marcat de „instinctul colegial de demolare” (Coandă, 90), într-o Românie care „și-a pierdut de la Revoluție încoace spiritul critic, din acest motiv valoarea s-a bagatelizat.” (Coandă, 96). Reîntoarcerea la spațiul de origine, la sit-ul mitologic, la Centru devine, în schimb, o strategie identitară de redefinire a sinelui, de recuperare a valorilor

autentice: „Voi vorbi despre acest sit care este pentru mine Slatina. Slatina, locul mitic pentru mine, Slatina care a născut un autor universal de valoarea lui Eugen Ionescu, Slatina de care sunt în permanență obsedat și fără de care, îndepărtat fiind pentru o mai mare bucată de timp, ma simt steril. Cândva, la Paris, când mă întâlneam cu Nicolae Breban la un bistro din fața Sorbonei, îmi spuneam că, de fapt, nu pot să scriu și să exist dacă din când în când nu mă întorc în locul meu de origine. Consider Slatina – nu doar pentru că de aici vin Barbu Mumuleanu, Ion Minulescu, D.Caracostea, D.Popovici și, maximum ca atare la nivelul literaturii române, însuși E.Ionescu -, ca un sit, ca un loc mitic care prin *vidul* care zbârnâie în aerul său naște din când în când aceste coagulări stranii și curioase ale unor autori, precum *Haractirurile* lui Mumuleanu, chair poemele lui Minulescu, pe care-l consider unicul nostru autentic simbolist.” (Coande, 105).

„Suntem o nație epigonică”, afirmă Mircea A.Diaconu, pentru care pune sub semnul îndoielii „asimilarea valorilor noastre certe” și „legitimarea lor în plan european. Dar nu este acesta un motiv de spaimă. Atâta vreme cât ne legitimăm existența prin anumite fapte de cultură, cât aceste fapte de cultură hrănesc un anumit metabolism, atunci înseamnă că ele își împlinesc rostul în planul adevărului ființei. Recunoașterea europeană? Asta ține cumva de vanitatea noastră ca națiune, fapt explicabil, de dorința noastră de a ieși dintr-un anonim nedrept, dictat finalmente chiar de regulile societății moderne. Uneori - și nu mă suspectez de nici un fel de misticism – cred, însă, că tocmai acest anonim ne asigură perenitatea și că el provine și din tradiția noastră ortodoxă, dintr-o mentalitate a... inactivității care proiectează în etern. Existăm subteran...” (Coande, 268)

„Dialogul elitelor” îi vizează și pe Al.Cistelean („Generația 80 a devenit o mică provincie anacronică, exasperant de narcisistă, iritată și bosumflată”), Adrian Cioroianu („Noi suferim încă de pe urma deceniilor de experiment comunist”), Marin Mincu („Suntem europeni și trebuie să ne angajăm în tradiția culturii europene”), George Popescu („Ne palce sau nu, Tradem este emblema Craiovei”), Nichita Danilov („Trăim într-o țară a sufletelor de la second hand”), Petru Ramoșan („Occidentul mănâncă oameni pe pâine”), Ion Stratan („Realitatea oferă o continuă izgonire sfâșietoare”), Dorin Tudoran („Nu pot stinge încă definitive rebeliunea din mine în fața imposturii, prostiei și orbirii”), precum și Vladimir Tismămeanu, Matei Vișniec, Mircea Iorgulescu, Dieter Schlesak, Marco Luchessi, John Elsom, Horia-Roman Patapievici, Mircea Dinescu, Ion Militaru, Adrian Buz, Florin Oncescu, Daniel Cristea-Enache,

Sergiu Ioanicescu, Andrei Codrescu. Toate sunt, de fapt, voci fragmentare ale „Ființei Scriitorului” care descriu critic, empatizează sau polemizează cu tabloul de lumini și umbre al peisajului cultural postdecembrist. În acest mod, volumul lui N.Coandă care le adună și le pune în rezonanță reușește, de fapt, o fascinantă construcție polifonică, în care fiecare interviuat joacă rolul de actor al Timpului său.

Bibliografie

Antofi, Simona, *Contemporary Critical Approaches to the Romanian Political and Cultural Ideology of the XIXth Century - Adrian Marino, Al treilea discurs. Cultura, ideologie si politica in Romania/The Third Discourse. Culture, Ideology and Politics in Romania, Procedia Social and Behavioral Sciences*, vol.63 / 2012, pp.22-28, DOI: 10.1016/j.sbspro.2012.10.005, accesibil la adresa <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1877042812047386>

Cenac, Oana, *General aspects of current political terminology*, în *Lexic politic - discurs politic*, 2014, pp.124-130, ISBN:978-606-17-0633-4.

Coandă, Nicolae, *Celălalt capăt. Interviuri*, Ed.Curtea Veche, București, 2006.

Milea, Doinița, *Intertextual as a pretext for the operation fictional text*, în volumul *Manifestări ale creativității limbajului uman*, 2014, pp.20-26, Editura Casa Cărții de Știință, Cluj, ISBN 978-606-17-0623-5.